

BEŞİNCİ GENİŞLEMENİN AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YOL AÇTIĞI EKONOMİK DÖNÜŞÜMLER VE TÜRKİYE

Prof.Dr. Hayriye ATİK

Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 38039 Kayseri,
atik@erciyes.edu.tr

Özet

Avrupa Birliği (AB), beşinci genişlemesini 10 üyenin katılımı ile 1 Mayıs 2004 tarihinde gerçekleştirmiştir. Genişleme, daha önceki genişleme dalgalarında olduğu gibi AB'nin ekonomik, sosyal ve demografik yapısında önemli değişiklikler yaratmıştır. Bu makalenin amacı, son genişlemenin AB'nde yol açtığı ekonomik dönüşümleri incelemektir. Analizlerde bir taraftan yeni üyelerin AB üzerindeki etkileri ele alınırken, diğer taraftan Türkiye'nin AB'nin yeni üyeleri karşısındaki durumu değerlendirilmiştir. Genişleme, ele alınan gösterge grupları bakımından AB ortalamalarını geriye çekmiştir. Türkiye, ele aldığımız değişkenler açısından genellikle yeni üyeler ortalamasının altında değerlere sahip olmuştur.

Anahtar Sözcükler:Ekonomik Entegrasyon, Avrupa Birliği, Beşinci Genişleme, Genişlemenin Etkileri, Türkiye.

ECONOMIC TRANSFORMATIONS OF THE FIFTH ENLARGEMENT ON THE EUROPEAN UNION, AND TURKEY

Abstract

The fifth enlargement of the European Union (EU) occurred on May 1, 2004 with the accession of ten new members. Enlargement, just as the same with the earlier enlargement waves, led important changes in economic, social and demographic structures of the EU. The aim of this article is to show the structural changes of the last enlargement in the EU through the economic indicators. While the impacts of the new members on the EU were examined on the one hand, the position of Turkey in comparison with the new members had been examined on the other hand. The enlargement has decreased the EU averages in all indicators. Turkey generally had lower values than the averages of the new members.

Key words: Economic Integration, European Union, Fifth Enlargement, The Impacts of Enlargement, Turkey.

Giriş

Avrupa Birliği (AB) beşinci genişleme sürecini 1 Mayıs 2004 tarihinde gerçekleştirmiştir. Bu genişlemede Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovenya ve Slovakya AB'nin tam

üyeyi olmuştur. AB'nin tam üyelik müzakerelerini yürüttüğü Bulgaristan ve Romanya'nın 2007 yılında AB'ne tam üye olarak katılmaları beklenmektedir. Aday ülkelerden biri olan Türkiye ise, 3 Ekim 2005'de AB ile müzakerelere başlamıştır.

1 Mayıs 2004 tarihinde 10 yeni üyenin katılması sonucunda AB, tarihinin en büyük ve kapsamlı genişlemesini gerçekleştirmiştir. Bu genişleme dalgasıyla birlikte, 15 üyeli AB'nin sosyal, demografik ve ekonomik yapısı değişime uğramıştır. Son genişlemenin AB'nde yol açacağı yapısal değişimleri, bazı iktisatçılar yaptıkları çalışmalarda tahmin etmişlerdir.

Her yeni genişleme, bir taraftan AB'nde bazı yapısal dönüşümler meydana getirirken; bir taraftan da AB'nin ABD ve Japonya karşısındaki konumunu değiştirmektedir. Genişlemenin AB'nin ekonomik, sosyal ve demografik yapısında yol açtığı etkiler, birliğin aday ülkelerle ilgili değerlendirmeleri ve bütünleşme politikaları üzerinde etkili olmaktadır. Örneğin, 1981 yılında Yunanistan'ın, 1986 yılında ise İspanya ve Portekiz'in ekonomik gelişmelerini tamamlamadan AB'ne tam üye olmaları; AB'nin bir süre genişleme politikasına son vermesine, derinleşme politikası izlemesine neden olmuştur¹.

Bu bağlamda, yeni katılan 10 üyenin AB'nde meydana getirdiği yapısal dönüşümler, Türkiye ile yürütülen müzakere sürecinde etkili olacaktır. Son üyelerin sosyo-ekonomik veriler açısından AB ortalamalarını aşağı çektiği durumlarda, neredeyse 10 yeni üyenin toplam nüfusuna yakın bir nüfusa sahip olan Türkiye'nin bu ortalamaları daha fazla düşüreceği tahmin edilmektedir.

Beşinci genişlemenin AB'nde meydana getirdiği ekonomik dönüşümlerin ve Türkiye'nin yeni üyeler karşısındaki göreceli gelişme seviyesinin incelenmesi bu makalenin konusunu teşkil etmektedir. Makalenin iki amacı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, son üyelerin hem ele alacağımız göstergeler ışığında AB ortalamaları üzerindeki etkilerini hem de AB'nin ABD ve Japonya karşısındaki konumunda yol açtığı değişiklikleri ortaya koymaktır. İkincisi ise, bazı göstergeler açısından yeni üyelerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin bulunduğu göreceli gelişme düzeyinin belirlenmesidir. Analizlerimiz esas itibarıyla 2000-2006 dönemi verileri kullanılarak yapılmıştır. Ancak, 2005 ve 2006 verileri tahmini verilerdir. Bazı göstergelerle ilgili olarak tüm yıllara ait verilerin bulunmaması durumunda, genellikle 2002 ve 2003 verileri kullanılmıştır. Analize dahil ettiğimiz veriler açısından Türkiye'nin yeni üyeler karşısındaki durumu karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

¹ Derinleşme; AB'nin ekonomik entegrasyonun daha ileri aşamalarına geçmek için bütünleşme yolunda yeni adımlar atmasını ifade etmektedir. Parasal bütünleşme, ortak dış politika, güvenlik politikası ve ortak savunma politikası AB'nin son dönemde izlediği derinleşmenin temel unsurlarıdır. Bkz. Martin P. And Rogers, C.A. (1995), *Expanding Membership of the European Union*, Cambridge University Press, Cambridge, s.2.

Makale üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünden sonra yer alan ilk bölümde, genişleme sonrası, AB'nin ABD ve Japonya karşısındaki konumunda meydana gelen değişme incelenecektir. İkinci bölümde üretim, istihdam ve enflasyon alt başlıkları altında yer alan ekonomik göstergeler ışığında AB'nin genişleme sonrası durumu ele alınacaktır. Üçüncü bölümde "sonuç ve değerlendirme" yer almaktadır.

D) Genişleme Sonrası Avrupa Birliği'nin ABD ve Japonya Karşısındaki Konumu

Beşinci genişleme, bir bölgesel blok olarak AB'nin hem dünya ekonomisindeki yerini hem de ABD ve Japonya karşısındaki konumunu değiştirmiştir. Bir taraftan AB, en önemli ticaret ortağı olan ABD ve Japonya karşısında daha güçlü bir konum elde etmeye çalışırken; diğer taraftan ABD de bu genişlemeden bazı avantajlar elde etmiştir. Yeni üyelere AB'ne tam üye olmadan önce ortalama olarak %9'luk bir orana sahip olan tarifeler, katılım sonrası, AB'nin ortak tarifesi olan %4'e gerilemiştir. Bu durum, AB piyasasına ihracat yapan ABD'nin genişleme sonrası daha düşük tarifelerden kazançlı çıkmasına yol açmıştır. 2002 verilerine göre, 15 üyeli AB'nin dış ticaretinde ABD'nin payı %21 iken, 25 üyeli AB'nin dış ticaretindeki payı %23'e yükselmiştir. Benzer şekilde, 2002 yılında 15 üyeli AB'nin dış ticaretinde %5.6'lık paya sahip olan Japonya, genişleme sonunda %6.4'lük bir paya ulaşmıştır (Bkz. Çizelge 1)

Çizelge 1: Genişlemenin AB'nin ABD ve Japonya ile Olan Dış Ticaretine Etkileri

Gösterge	Yüzde oran
1 Mayıs 2004 öncesi 10 ülkedeki tarife oranı	%9
1 Mayıs 2004 öncesi 15 ülkedeki tarife oranı	%4
AB-15'in dış ticaretinde ABD'nin Payı (2002)	%21
AB-25'in dış ticaretinde ABD'nin payı (2002)	%23
AB-15'in dış ticaretinde Japonya'nın payı (2002)	%5.6
AB-25'in dış ticaretinde Japonya'nın payı (2002)	%6.4

Kaynak: Stella Zervoudaki, (2004), *EU Enlargement and the US: Europe Whole and Free*, Washington, D.C, p.11.

Genişlemenin hem dünya ekonomisi üzerindeki etkileri hem de genişleyen AB'nin ABD ve Japonya karşısındaki konumunda ortaya çıkan değişme, Çizelge 2'deki veriler yardımıyla analiz edilebilir.

Beşinci genişleme AB'nin dünya nüfusu içindeki payını %6.1'den %7.3'e çıkartmıştır. Genişlemeden önce ABD nüfusunun 1.3 katı olan AB nüfusu, genişlemeden sonra 1.5 katına ulaşmıştır. Benzer şekilde, genişlemeden önce Japonya nüfusunun 3 katına eşit olan AB nüfusu, 3.5 katına yükselmiştir.

Yeni üyelerin katılımı, AB'nin 9, 310 milyar Euro olan GSYİH'sını 9,752 milyar Euro'ya çıkartarak ABD'nin 9,673 milyar Euro olan gelirini geçmesini sağlamıştır. Bu artışla birlikte, AB'nin dünya geliri içinde %30.4 olan payı, %31.8 olarak gerçekleşmiştir. Genişleme sonunda AB'nin toplam GSYİH'sı artmakla birlikte, kişi başına gelirden azalma ortaya çıkmıştır. 15 üyeli AB'nde 24.2 bin Euro olan kişi başına gelir, 21.3 bin Euro'ya gerilemiştir. Böylece, ABD(32.9 bin Euro) ve AB (21.3 bin Euro) arasındaki kişi başına gelir farkı, daha da büyümüştür.

Son genişleme, AB'nin dünya ile olan ticaretini azaltmıştır. Bunun nedeni, genişlemenin ticaret yaratıcı etkisi olabilir. Genişlemeden önce AB'nin on yeni üyesi ile yaptığı ticaret, dış dünya ile yaptığı ticaret olarak kabul edilirken; genişlemeden sonra, bu ülkelerle yaptığı ticaret topluluk içi ticaret haline dönüşmüştür². 15 üyeli AB'nin dünya ile yaptığı ticaret 1.977 milyar Euro'dan 1.799 Euro'ya düşmüştür. Buna paralel olarak, AB'nin dünya mal ticareti içindeki payı %19.4'den %17.7'ye gerilemiştir (Çizelge 2). Bir taraftan AB'nin dünya ticaretinin azalması, diğer taraftan genişleme sonucunda AB'nin GSYİH'sının artması; mal ve hizmet ihracı ile mal ve hizmet ithalatının GSYİH paylarının gerilemesine de yol açmıştır. 15 üyeli AB'nin mal ve hizmet ihracının GSYİH içindeki payı %14 iken, 25 üyeli AB'nin mal ve hizmet ihracının GSYİH içindeki payı %12.4'ye inmiştir. 15 üyeli AB'nin mal ve hizmet ithalinin GSYİH içindeki payı, %13.3 iken, 25 üyeli AB'nin mal ve hizmet ithalinin GSYİH içindeki payı %12.1'e gerilemiştir.

Genişleme AB'nde GSYİH'nın sektörel dağılımını fazlaca etkilememiştir. Tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinin GSYİH payları hemen hemen eski oranlarını korumuştur. Bununla beraber, genişleme AB'ndeki işsizlik oranını yükseltmiştir. 15 üyeli toplulukta %8.1 olan işsizlik oranı, %9.1'e yükselmiştir. Böylece, ABD (%6.0) ve Japonya(%5.3) karşısında görece olarak yüksek işsizlik oranına sahip olan AB'nin genişleme sonrası işsizlik oranları daha da artmıştır. İşsizlik oranının yükselmesi, aktif nüfusun istihdam oranını da %64.4'den %63.0 düşürmüştür. Çizelge 2'deki verilere göre genişleyen AB, bütçe açıklarının GSYİH payı açısından (-2.8), ABD (-4.8) ve Japonya'ya (-7.5) göre daha iyi bir performans sergilemektedir. Bunun nedeni, 1991 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması'yla parasal birliğe katılacak ülkelerin bütçe açıklarının GSYİH'daki payının en fazla %3 olabileceğinin karara bağlanmasıdır. Bu kural daha sonra kaldırılmasına rağmen, Euro alanına girecek ülkelerin belirlenebilmesi için 1990'lı yılların ikinci yarısında üye ülkelerin bu kurala uymak için çaba harcamaları, AB'nde bütçe açıklarının azalmasını sağlamıştır.

Sonuç olarak; beşinci genişleme AB'nin ABD ve Japonya karşısındaki durumunu değiştirerek, dünya ekonomisi üzerindeki konumunu etkilemiştir. Genişleme, dünya nüfusu ve dünya geliri içinde AB'nin payını artırarak ABD ve Japonya karşısında daha büyük bir güç haline gelmesini sağlarken; kişi başına gelir, iş-

² Zervoudaki, Stella (2004), *EU Enlargement and the United States: Europe Whole and Free*, Delegation of the European Commission, Washington, D.C., s.8.

sizlik oranı ve dünya ticareti içindeki pay gibi göstergeler açısından AB ortalamalarının kötüleşmesine yol açmıştır.

Çizelge 2: Temel Ekonomik Göstergeler Açısından AB-15, AB-25, ABD ve Japonya (2003)

GÖSTERGELER	AB-15	AB-25	ABD	JAPONYA
Nüfus (milyon) ^a	384.5	457.7	293.9	127.5
Dünya nüfusu içindeki pay (%)	6.1	7.3	4.7	2.0
Dünya geliri içindeki pay(%) ^b	30.4	31.8	30.4	11.9
GSYİH (milyar Euro)	9,310	9,752	9,673	3,800
Kişi başına GSYİH (Bin Euro)	24.2	21.3	32.9	29.8
Kişi başına GSYİH(Satınalma gücü paritesine göre-Bin)	24.3	22.3	34.2	25.5
Dünya ile toplam ticaret (milyar Euro)	1.977	1.799
Mal ticaretinin dünya ticareti içindeki payı (%)	19.4	17.7
Mal ve hizmet ihracının GSYİH payı (%)	14.0	12.4	9.3	12.2
Mal ve hizmet ithalinin GSYİH payı (%)	13.3	12.1	13.8	10.6
Sektörel üretimin GSYİH Payı(%)				
-Tarım, balıkçılık, ormancılık	2.0	2.1	0.8	1.2
-Sanayi(inşaat dahil)	26.6	26.8	17.9	29.2
-Hizmetler	71.4	71.1	79.5	69.6
İşsizlik oranı (%)	8.1	9.1	6.0	5.3
İstihdam oranı (%) ^c	64.4	63.0	71.2	68.4
Bütçe açıklarının GSYİH Payı (%)	-2.7	-2.8	-4.8	-7.5

Notlar: ^a 1.1.2004 verisidir.

^b Dünyadaki tüm ülkelerin GSYİH'ları toplamının yüzdesi olarak

^c İstihdam edilenlerin aktif nüfusa oranı olarak tanımlanmıştır.

Kaynak: Stella Zervoudaki, (2004), *EU Enlargement and the US: Europe Whole and Free*, Washington, D.C, p.8.

II.) Genişlemenin AB'nin Makro Ekonomik Göstergeleri Üzerine Etkileri ve Türkiye Karşılaştırması

Ekonomik göstergeler açısından yapılacak karşılaştırma; üretim, istihdam ve enflasyon başlıkları altında toplanacaktır. Bu başlıklar altında toplanmasının nedeni, bu değişkenlerin bir ekonomideki temel makro ekonomik göstergeleri oluşturmasıdır.

A) Üretim

Analizlerimizde kullanacağımız üretim göstergeleri ekonomik büyüme oranları ve kişi başına gelir rakamlarıdır.

1) Ekonomik Büyüme

Çizelge 3'de 2000-2006 dönemine ait ekonomik büyüme rakamları yer almaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, 2005 ve 2006 yıllarına ilişkin veriler tahmini verilerdir. Çizelge 3 ile ilgili gözlem ve yorumlarımız şu şekilde sıralanabilir:

i) İlk göze çarpan nokta; ele aldığımız dönemde AB'nin on yeni üyesindeki büyüme oranının, AB'nin genişlemeden önceki 15 üyesindeki ortalama büyüme oranından yüksek olmasıdır. 2000-2006 döneminde on yeni üyedeki ortalama büyüme oranı, %3.7 ve %5 arasında değişirken; önceki 15 üyedeki büyüme oranı %0.9 ve %3.7 arasında değişmiştir. Yeni üyeler ve eski üyeler arasında mevcut olan bu fark, iki grupta yer alan ülkeler arasındaki gelişme farkından kaynaklanmaktadır. Eski üyelerin çoğunun ekonomik kalkınmalarını tamamlamış olmaları, büyüme hızlarının düşmesine yol açmıştır. Buna karşılık, yeni üyelerin çoğunun eski üyelere göre daha düşük bir gelişme düzeyine sahip olmaları, bu ülkelerde daha farklı bir büyüme sürecinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

ii) On yeni üyedeki büyüme oranının yüksek olması, 2000-2006 döneminde 25 üyeli AB'nin büyüme oranının 15 üyeli AB'ye göre daha yüksek olmasına ya da en azından aynı olmasına yol açmıştır. 2000, 2001 ve 2002 yıllarında 15 ve 25 üyeli AB'nin büyüme oranları aynı iken; sonraki dört yılda 25 üyeli AB'nin büyüme oranları daha yüksek seyretmiştir. Bu gözlem, genişlemenin AB'nin ekonomik büyüme hızını düşürmediğini; tam tersine çok az da olsa yükselttiğini ortaya koymaktadır.

iii) 2001 yılı hariç tutulursa, ele aldığımız dönemde Türkiye, AB üyelerinden daha yüksek oranlı büyüme hızlarına sahip olmuştur. Bununla beraber, ekonomik krize bağlı olarak 2001 yılında Türkiye'de ortaya çıkan negatif büyüme oranını düşünürsek; Türkiye'deki yüksek oranlı büyüme hızlarının abartılmaması gerektiğini söyleyebiliriz. Ayrıca, 1990'lı yıllara ait analizler de Türkiye'deki büyüme oranlarının AB'nin yeni üyelerinin sahip olduğu oranların gerisinde olduğunu göstermektedir. Örneğin, 1996-2002 döneminde Güney Kıbrıs, Malta ve Türkiye di-

şındaki aday ülkelerde ortalama büyüme oranı %4'dür. Aynı dönemde Türkiye'de bu oran %3 olmuştur³.

Çizelge 3:Avrupa Birliği ve Türkiye'de Ekonomik Büyüme^a (2000-2006)

-Yüzde olarak-

Ülkeler	2000	2001	2002	2003	2004	2005 ^b	2006 ^b
AB (25 ülke)	3.7	1.8	1.1	1.0	2.3	2.0	2.3
AB (15 ülke)	3.7	1.8	1.1	0.9	2.2	1.9	2.2
Euro Bölgesi	3.7	1.7	0.9	0.7	2.0	1.6	2.1
On Yeni Üye Ortalaması	4.9	3,7	3.9	4,5	5,0	4,6	4,6
Çek Cumhuriyeti	3.9	2.6	1.5	3.7	4.0	4.0	4.2
Estonya	7.8	6.4	7.2	5.1	6.2	6.0	6.2
Güney Kıbrıs	5.0	4.1	2.1	1.9	3.7	3.9	4.2
Letonya	6.9	8.0	6.4	7.5	8.5	7.2	6.9
Litvanya	3.9	6.4	6.8	9.7	6.7	6.4	5.9
Macaristan	5.2	3.8	3.5	2.9	4.1	3.9	3.8
Malta	6.4	-1.7	2.2	-1.8	1.5	1.7	1.9
Polonya	4.0	1.0	1.4	3.8	5.3	4.4	4.5
Slovenya	3.9	2.7	3.3	2.5	4.6	3.7	4.0
Slovakya	2.0	3.8	4.6	4.5	5.5	4.9	5.2
Türkiye	7.4	-7.5	7.9	5.8	9.9	5.0	5.1

Notlar: ^a: 1995 yılı sabit fiyatlarıyla hesaplanan GSYİH rakamlarına dayalıdır. Büyüme oranları, 1995 yılı sabit fiyatlarıyla hesaplanan GSYİH rakamlarında bir önceki yıla göre ortaya çıkan yüzde değişimi göstermektedir.

^b: Tahmini değerleri göstermektedir.

Kaynak: (<http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page>, 09.06.2005).

iv)Yeni üyeler arasında yer alan Estonya, Letonya ve Litvanya'da 2000-2006 döneminde ortaya çıkan ekonomik büyüme oranları, diğer yeni ülkelerdeki büyüme oranlarına göre daha yüksektir.

2005 ve 2006 yıllarına ait tahmini büyüme rakamlarının gerçekleşmesi durumunda, yeni üyelerin katılımının AB'nin büyüme hızını olumsuz olarak etkile-

³ Yazganarıkın, Gülsüm (2003), "The Economic Impact of the Fifth Enlargement on the CEECs and Turkey", *Hazine Dergisi*, No.16, s.109.

meyeceği söylenebilir. Bu anlamda, ekonomik gelişmelerini tam olarak tamamlamamış olan bu üyelerin yüksek büyüme oranları, yavaşlayan AB ekonomisine bir dinamizm kazandırmıştır. Bu arada, Türkiye'nin yeni üyelerle ekonomik büyüme anlamında aynı performansı gösterebilmesi, ele aldığımız yıllarda gözlenen büyüme rakamlarının önümüzdeki yıllarda da istikrarlı bir şekilde sürdürülmesine bağlıdır.

2.) Kişi Başına Gelir

Burada ele alacağımız üretim göstergesi kişi başına gelirdir. Çizelge 2'deki analizlerimiz, genişlemenin AB'nde kişi başına geliri azalttığını ortaya koymuştu. Burada Çizelge 2'de 15 ve 25 ülke bazında yapılan analizler detaylandırılacak; yeni üyelerin her birindeki kişi başına gelir verileri ve bu verilerin AB ortalaması karşısındaki durumu incelenecektir. Başka çalışmalarda yapılan analizler, yeni üyeler ve aday ülkelerdeki kişi başına gelir rakamlarının AB'nin 15 üyesindeki gelir rakamlarının gerisinde olduğunu göstermiştir. Konu ile ilgili analizler, yeni üyelerde ve aday ülkelerde kişi başına gelir rakamlarının AB-15'a ait gelir rakamlarının %40-%90'ı arasında değiştiğini göstermektedir⁴. Çizelge 4'de kişi başına gelirle ilgili iki farklı gösterge bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, 2001 yılına ait satınalma gücü paritesine göre hesaplanan kişi başına gelir rakamlarıdır. İkincisi ise, 25 ülkeye ait satınalma gücü paritesine göre hesaplanan ortalama kişi başına gelir verilerinin 100 kabul edildiği ve diğer ülkelerin verilerinin buna göre hesaplandığı kişi başına GSYİH endeksi rakamlarıdır. 15 ve 25 üyeli AB'ndeki kişi başına gelir verileri ile ilgili olarak yaptığım gözlemleri şu şekilde sıralanabilirim:

i) Genişleme, AB'nde kişi başına gelir verilerinin düşmesine neden olmuştur. Satınalma gücü paritesine göre on yeni üyenin ortalama kişi başına gelir rakamı (9,860), genişlemeden önceki 15 ülkenin ortalama kişi başına gelir rakamının (23, 210) 2,3 kat gerisindedir.

ii) Genişleme AB'nde satınalma gücü paritesine göre ortalama olarak 23, 210 olan kişi başına geliri, 19,811'e düşürmüştür. Böylece, son genişleme her AB vatandaşının kişi başına gelirinin %17 oranında azalmasına yol açmıştır.

⁴ Praussello, F. (2003) "How Enlargement Will Change the EU Economy", <http://www.unipv.it/cdepv/ause/index.php>, 10.05.2005.

Çizelge 4: Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kişi Başına Gelir ve Kişi Başına GSYİH İndeksi^a (2000-2006)

-Satınalma Gücü Paritesine Göre-

Ülkeler	Kişi Başına Gelir (2001)	Kişi başına GSYİH İndeksi						
		2000	2001	2002	2003	2004	2005 ^b	2006 ^b
AB (25)	19,811	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
AB (15)	23,210	109.8	109.7	109.5	109.2	108.9	108.6	108.3
On Yeni Üye Ülke Ortalaması	9,860	56,2	57,1	57,8	59,0	60,1	61,5	62,8
Çek Cumhuriyeti	13,700	64.3	65.5	67.1	69.4	71.3	72.6	73.9
Estonya	9,242	43.1	44.3	46.3	48.1	49.8	52.0	54.2
Güney Kıbrıs	17,180	85.5	88.4	82.8	81.5	81.2	81.9	82.6
Letonya	7,750	35.2	37.0	38.7	40.6	43.2	45.5	47.7
Litvanya	8,960	38.2	40.3	42.1	45.4	47.8	50.0	51.9
Macaristan	12,250	53.0	55.9	58.1	59.5	60.5	61.9	63.0
Malta	..	77.2	72.8	72.6	72.5	71.5	71.0	70.4
Polonya	9,419	45.9	45.4	45.3	45.6	46.7	47.9	49.1
Slovenya	16,210	72.6	74.0	74.7	76.2	77.8	79.2	80.6
Slovakya	11,200	47.5	48.4	50.9	51.9	52.0	53.6	55.2
Türkiye	5,230	30.1	25.9	26.4	27.5	28.9	29.4	30.0

Notlar: ^a Her bir yıl için 25 ülke ortalaması “100” kabul edilmiştir. Bir ülkeye ait endeks değerinin 100’ün üzerinde olması, ilgili ülkede satınalma gücü paritesine göre hesaplanan kişi başına gelirin 25 üyenin ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Endeks değerinin 100’ün üzerinde olması durumunda ise tersi geçerlidir.

^b Tahmini değerleri göstermektedir.

Kaynak: Kişi başına gelir rakamları: Euroepan Commission. (April 2003). Towards An Enlarged European Union: Key Indicators on Member States and Candidate Countries, Luxembourg; Kişi başına GSYİH indeksi verileri (<http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page.09.06.2005>).

iii) Benzer gözleme 25 ülkeye ait kişi başına gelir ortalamasının 100 olarak alındığı kişi başına GSYİH indeksi verilerinden ulaşmak da mümkündür. Çizelge 4’den gözlemleneceği gibi, 2005 ve 2006 tahminlerinin gerçekleşeceğini varsayarsak, 2000-2006 döneminde AB’nin 15 üyesine ait ortalama kişi başına GSYİH indeksi değerlerinin, ortalamanın üzerinde seyrettiği söylenebilir. Bu durum, genişlemeden önceki 15 ülkenin ortalama kişi başına gelir rakamlarının 25 üyeli AB’nin ortalamasına göre yüksek olması anlamına gelmektedir. Analiz döneminde on yeni üyedeki kişi başına GSYİH indeksi verileri ise, 56.2 ve 62.8 arasında değişmiştir.

iv) 2004 yılı itibariyle kişi başına GSYİH indeksi en düşük olan ülke, 28.9 indeks değeri ile Türkiye iken; en yüksek ülke 81.2 indeks değeri ile Güney Kıbrıs'tır. Bu yıllarla ilgili olarak AB İstatistik Bürosu (Eurostat) tarafından yapılan analizler; Yunanistan, Güney Kıbrıs ve Slovenya'ya ait kişi başına gelir rakamlarının 25 üyeli AB ortalamasının %20 altında olduğunu göstermiştir. Aynı çalışmada Portekiz, Malta ve Çek Cumhuriyetine ait kişi başına gelir verilerinin AB ortalamasının yaklaşık olarak %30 altında; Macaristan'a ait verinin AB ortalamasının %40 altında; Slovakya, Estonya, Litvanya ve Polonya'ya ait verilerin ise AB ortalamasının %50 altında olduğu ortaya çıkmıştır⁵.

v) 2005 ve 2006'ya ait tahmini veriler, ülkelerin GSYİH indeksi değerlerinde önümüzdeki iki yılda pek fazla değişiklik olmayacağını göstermektedir.

Kişi başına gelir rakamları ile ilgili bu değerlendirmelere göre, yeni üyelerle eski üyeler arasında önemli farklar bulunmaktadır. Yeni üyelerin AB ile gelişme farklarını ortadan kaldıracabilmeleri, yüksek oranlı büyüme rakamları gerçekleştirmeleri durumunda mümkün olabilecektir⁶.

B) İstihdam

Genişlemenin AB işgücü piyasası üzerindeki etkileri çeşitli çalışmalarda incelenmiştir. 1992-2003 dönemi verilerine dayalı olarak eski ve yeni üyelerdeki istihdam artışı ile ilgili analizler, sadece Letonya ve Macaristan'da zaman zaman eski üyeler ortalamasının üzerinde bir istihdam artışı olduğunu göstermektedir. Bununla beraber, ele alınan dönemde yeni üyelerdeki istihdam artışı genellikle 15 AB üyesindeki artışın gerisinde kalmıştır. İstihdam artışı ile ilgili verilere ilave olarak, aynı döneme ait toplam istihdam verileri incelendiğinde, Çek Cumhuriyeti dışında yeni üyelerdeki toplam istihdam oranlarının 15 üyeli AB ortalamasının altında olduğu gözlenmiştir⁷. Yeni üyelerdeki istihdam oranlarının diğer ülkelerdeki oranların gerisinde olmasının, bu ülkelerin 1990'lı yıllarda yaşadıkları piyasa ekonomisine geçiş sürecinden kaynaklandığı belirtilmektedir⁸.

⁵ Eurostat (2005) "GDP Per Capita Varied by One to Five Across the EU 25 Member States", <http://europa.eu.int/comm/eurostat/> (03.06.2005).

⁶ Yazganarıkın, Gülsüm (2003), "The Economic Impact of the Fifth Enlargement on the CEECs and Turkey", *Hazine Dergisi*, No.16, s.111.

⁷ Roland, G. (2005), "After Enlargement: Institutional Achievements and prospects in the New Member States", D. Carsten, G.Vitor ve N. Gilles (der.), *The New EU Member States: Convergence and Stability*, European Central Bank, Frankfurt am Main, s.50.

⁸ Roland, G. (2005), "After Enlargement: Institutional Achievements and prospects in the New Member States", D. Carsten, G.Vitor ve N. Gilles (der.), *The New EU Member States: Convergence and Stability*, European Central Bank, Frankfurt am Main, s.50.

Bu bulgulara ilave olarak, bu çalışmada yapacağımız analizler üç ayrı göstergeye dayanmaktadır. Bunlar; istihdam artış hızı, işsizlik oranları ve istihdamın sektörel dağılımıdır. İstihdam artış hızı ve işsizlik oranları ile ilgili analizler Çizelge 5’de 2000-2004 dönemi verileri ele alınarak yapılmıştır. Bu verilerle ilgili bulgu ve yorumlarımız şu şekilde sıralanabilir:

a) 2000-2004 döneminde on yeni üyedeki ortalama istihdam artışı hiçbir zaman %1’e bile ulaşmamıştır. Hatta, 2002 yılında on yeni üyeye ait ortalama veriler istihdamda %0.4’lük bir daralma olduğunu gözler önüne sermektedir. Oysa, 2000-2004 döneminde AB’nin 15 ülkesinde hiçbir zaman negatif istihdam artışı ortaya çıkmamış ve istihdam artışı genellikle on yeni üye ortalamasına göre yüksek seyretmiştir. AB-25’e ait veriler, AB-15’e ait verilerle karşılaştırıldığında, genişleme AB’ndeki istihdam artış hızını yavaşlatmıştır.

b) Başta Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Slovakya olmak üzere yeni üyelerin çoğunda, bazı yıllar istihdam artışı yerine istihdam daralması yaşanmıştır. Polonya ve Slovakya’da sadece 2001 yılında istihdam artışı gerçekleşirken, Çek Cumhuriyeti’nde sadece 2002 yılında bir istihdam artışı gözlenmiştir. Bu yılların dışında, bu üç ülkede istihdam daralması yaşanmıştır.

c) Analiz dönemimizde Türkiye, genellikle istihdamı artıramamış; istihdam artış hızı, 2004 yılı dışında negatif değerler almıştır.

Çizelge 5’de yer alan işsizlik verilerini incelediğimizde şu gözlem ve yorumlara ulaşmaktayız:

i) On yeni üyedeki işsizlik oranları 2000-2004 döneminde %10-%11 arasında değişmiştir. 15 üyeli AB’ndeki işsizlik oranları bu rakamların gerisindedir. Bu anlamda, genişleme, AB’ndeki işsizlik oranının yükselmesine neden olmuştur. Bunun en önemli sebebi, daha önce de belirttiğimiz gibi ele alınan dönemde yeni üyelere istihdam artışı yerine istihdam daralmasının meydana gelmesidir.

Çizelge 5: Avrupa Birliği ve Türkiye’de İstihdam Artışı ve İşsizlik Oranları (200-0-2004)
-% olarak-

Ülkeler	İstihdam Artışı					İşsizlik Oranları				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
AB (25)	1.4	1.2	0.3	0.2	0.5	8.6	8.4	8.7	9.0	9.0
AB (15)	2.0	1.3	0.5	0.3	0.6	7.6	7.2	7.6	8.0	8.1
Euro-Bölgesi	2.2	1.4	0.5	0.2	0.6	8.1	7.8	8.3	8.7	8.9
On Yeni Üye Ortalaması	0.2	0.9	-0.4	0.6	0.5	11.1	11.0	10.4	10.2	9,9
Çek Cumhuriyeti	-0.7	-0.1	0.8	-0.6	-0.6	8.7	8.0	7.3	7.8	8.3
Estonya	-1.5	0.8	1.3	1.5	0.0	12.5	11.8	9.5	10.2	9.2
Kıbrıs	5.7	4.6	2.0	1.1	1.9	5.2	4.4	3.9	4.5	5.0
Letonya	-2.9	2.2	2.3	1.0	1.0	13.7	12.9	12.6	10.4	9.8
Litvanya	-3.7	-4.1	-7.4	2.4	0.0	16.4	16.4	13.5	12.7	10.8
Macaristan	1.0	1.0	0.1	1.3	-0.5	6.3	5.6	5.6	5.8	5.9
Malta	8.1	2.1	-0.7	-0.7	1.4	6.8	7.7	7.7	8.0	7.3
Polonya	-2.3	1.5	-1.9	-1.2	0.0	16.4	18.5	19.8	19.2	18.8
Slovenya	0.8	0.4	-0.4	-0.3	0.1	6.6	5.8	6.1	6.5	6.0
Slovakya	-1.8	0.6	-0.5	1.8	-0.3	18.7	19.4	18.7	17.5	18.0
Türkiye	-0.4	-1.0	-1.8	-1.0	2.0	6.5	8.3	10.3	10.5	10.3

Kaynak: (<http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page>, 09.06.2005.

ii) İşsizlik oranlarının en yüksek seyrettiği ülkeler Polonya, Slovakya, Letonya ve Litvanya’dır. Bu ülkelerdeki işsizlik oranları, 2000-2004’te on yeni üye ortalamasının üzerindedir. 2002 ve 2003 yıllarında Polonya’daki işsizlik oranları %20’ye yakındır.

iii) 2000-2004 döneminde Türkiye’deki işsizlik oranları, on yeni üyeye ait ortalama değerlere yakındır. Bununla beraber, Polonya ve Slovenya gibi yüksek oranlı işsizlik verilerine sahip olan ülkelerin gerisindedir.

Bu gözlemler, genişleme sonunda AB’ne katılan ülkelerin AB’ndeki işsizlik oranlarını artırdığını ortaya koymaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bunun temel nedeni, yeni üyelere istihdam artış hızının düşüklüğüdür.

AB ve Türkiye’de işgücü piyasası ile ilgili olarak yaptığımız analizlerden bir diğeri, istihdamın sektörel dağılımıdır. Bilindiği gibi, istihdamın sektörel dağı-

lımlı ülkelerin ekonomik gelişme seviyelerini yansıtan en önemli göstergelerden biridir. Ekonomik gelişme seviyesi yükselen ülkeler, işgücünü tarım sektöründen sanayi ve hizmetler sektörlerine kaydırmaktadırlar. Sanayileşmesini tamamlayan ülkelerde ise, sanayi sektörünün payı gerilemekte, hizmetler sektörü önemli bir istihdam alanı haline gelmektedir.

İstihdamın sektörel dağılımını göstermek amacıyla düzenlenen Çizelge 6'nın incelenmesinden şu gözlem ve yorumlara ulaşılmaktadır:

i) Yeni üyelerin katılımı, tarım sektörünün AB'ndeki istihdam payını %3.9'dan %5.1'e yükseltmiştir. Tarım sektörünün AB'ndeki istihdam payının artması, 2004 yılı itibariyle, Polonya (%19.4), Litvanya (% 15.8), Letonya (%12.5) ve Slovenya'daki (%10.4) yüksek istihdam paylarından kaynaklanmaktadır. 2004 yılında tarım sektörünün Türkiye'nin istihdamındaki payı, %34'dür. Bu oran, Türkiye'nin yeni ve eski AB üyeleri ile karşılaştırıldığında daha fazla tarım sektörü ağırlıklı bir yapıya sahip olmasının sonucudur.

ii) Benzer durum, sanayi sektörünün istihdam payı için de geçerlidir. Genişleme, AB'nde sanayi sektörünün istihdam payını, %24.5'den %25.4'e yükseltmiştir. Yeni üyelerde gözlenen sanayileşme hamlesine bağlı olarak Polonya, Letonya ve Litvanya dışındaki ülkelerde sanayinin istihdam payının %30'un üzerinde olması, genişleme sonrası sanayi sektörünün AB'ndeki istihdam payını artıran bir faktör olmuştur. 2004 yılında sanayi sektörünün Türkiye'deki istihdam payı (%22.7), AB'nin yeni üyelerinin bu sektörde sahip oldukları oranların gerisindedir. Türkiye'nin sanayi sektöründeki istihdam payının düşüklüğü, sanayileşme hızını artırarak işgücünü tarım sektöründen sanayi sektörüne kaydıramamasından kaynaklanmaktadır.

iii) Sanayileşmesini tamamlayarak sanayi-sonrası topluma geçen ülkelerin en önemli özelliklerinden biri, hizmet sektöründeki istihdam artışıdır⁹. Bu bağlamda, hizmet sektörünün yapısına bakmaksızın hizmet sektöründeki istihdamın yüksekliği, ülkeler arasındaki gelişme farklarının gözlenmesinde önemli göstergelerden biridir. Beşinci genişleme, önceki üyelerle karşılaştırıldığında görece olarak daha az gelişmiş üyelerin AB'ne katılmasına yol açtığı için hizmet sektörünün AB'ndeki payı %71.6'dan %69.5'e düşmüştür. Yeni üyelerde 2004 itibariyle hizmet sektörünün istihdam payı % 53.1 (Slovenya) ve 63.4 (Malta) arasında değişmektedir. Bu rakamlar, yeni üyelerdeki hizmet istihdamının 15 üyeli AB'nin sahip olduğu % 71.6'nın gerisindedir. Türkiye'deki hizmet istihdamı ile ilgili veriler, AB'nin yeni ve eski üyelerinin aksine Türkiye'de hizmet sektöründeki istihdam oranının %50'ye bile ulaşmadığını gözler önüne sermektedir. Türkiye sanayileşmesini hızlandırdıkça, işgücünü önce tarım sektöründen sanayi sektörüne; daha sonra da hizmetler sektörüne aktaracaktır.

⁹ Dura, C., ve Atik, H. (2002), Bilgi Toplumu, Bilgi Ekonomisi ve Türkiye, Literatür Yayınevi, İstanbul, s.61.

İstihdamın sektörel dağılımı ile ilgili bu analizler, yeni üyelerin eski üyelerle göre farklı bir istihdam yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Yeni üyeler ve eski üyeler arasında gözlenen bu fark, AB ülkeleri ile Türkiye arasında da mevcuttur.

Çizelge 6: Avrupa Birliği ve Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımı (2001-2004)

-Yüzde olarak-

Ülkeler	Tarım				Sanayi				Hizmetler			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
AB (25)	5.5	5.4	5.2	5.1	26.5	26.0	25.5	25.4	67.9	68.7	69.2	69.5
AB (15)	4.2	4.1	4.0	3.9	25.5	25.0	24.6	24.5	70.3	70.9	71.4	71.6
Euro-bölgesi (12 ülkeleri)	5.0	4.8	4.8	4.6	26.9	26.4	26.0	26.0	68.2	68.7	69.2	69.3
On Yeni Üye Ortalaması	10.7	10.7	10.2	8.7	32.9	32.1	32.1	32.6	56.3	57.0	57.7	58.6
Çek Cumhuriyeti	4.8	4.8	4.5	3.7	40.1	39.7	39.4	39.1	55.2	55.5	56.1	57.2
Estonya	6.9	6.9	6.1	5.7	32.8	31.2	32.3	34.6	60.3	61.9	61.5	59.6
Letonya	14.8	15.1	13.4	12.5	25.9	24.4	25.8	26.6	59.2	60.5	60.8	60.9
Litvanya	17.1	17.6	17.8	15.8	27.2	27.4	28.0	28.1	55.7	54.9	54.1	56.1
Macaristan	6.2	6.2	5.8	5.3	34.4	34.1	31.9	32.8	59.4	59.7	62.3	61.9
Malta	:	:	:	2.2	:	:	:	34.3	:	:	:	63.4
Polonya	19.1	19.3	18.4	19.3	30.5	28.6	28.6	27.0	50.4	52.0	53.0	53.8
Slovenya	11.5	11.2	10.9	10.4	38.0	37.5	36.9	36.4	50.6	51.4	52.3	53.1
Slovakya	5.3	5.0	4.4	3.9	34.5	34.5	34.1	34.3	60.2	60.5	61.5	61.8
Türkiye	..	34.8	33.8	34.0	..	23.0	22.8	22.7	..	42.1	43.4	43.0

Kaynak: Avrupa Birliği verileri: (<http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page>, 09.06.2005; Türkiye verileri: <http://www.die.gov.tr>, 21.06.2005).

C) Enflasyon

Makalede ele alacağımız ekonomik göstergelerden sonuncusu, enflasyondur. Yapılan uygulamalı analizler, AB’ne 1 Mayıs 2004’te katılan ülkelerdeki enflasyon oranlarının 1997’den itibaren düşmeye başlamış olduğunu ortaya koymuştur¹⁰.

¹⁰ Yazganarıkın, Gülsüm (2003), “The Economic Impact of the Fifth Enlargement on the CEECs and Turkey”, *Hazine Dergisi*, No.16, s.111.

i) 2002 yılı enflasyon verilerine göre, on yeni üyenin enflasyon oranı (%3.0), AB'nin eski üyelerinin sahip olduğu oranın (%2.1) üzerindedir (Bkz: Çizelge 6). 2002 yılı verilerine göre enflasyon oranı yüksek olan üyeler Slovenya (%7.5), Macaristan (%5.2) ve Estonya'dır (%3.6). Yüksek enflasyonlu yeni üyelerin katılımı, AB'nde %2.1 olan enflasyon oranını %0.6 puan artırarak %2.7'ye yükseltmiştir.

2002 yılında Türkiye'nin sahip olduğu %32.2'lik oran, yeni üyeler ortalamasının yaklaşık 11 kat üzerindedir. Bununla beraber, Türkiye yıllardır uyguladığı enflasyon düşürücü politikalar sonunda 2003 ve 2004 yıllarında enflasyon oranlarını %30'ların altına çekmeyi başarmıştır. 1994 yılı verileri baz alınarak 12 aylık ortalamalara göre hesaplanan değişim oranları, Türkiye'de toptan eşya fiyatları endeksinin 2003'de %25.6'ya, 2004'de %11.1'e gerilediğini göstermektedir¹¹.

Çizelge 7: AB'ne Üye Ülkelerde ve Türkiye'de Enflasyon Rakamları (2002)

Ülkeler	Enflasyon Oranı,2002 (%)
AB (25)	2.7
AB (15)	2.1
Euro-Bölgesi	2.9
On Yeni Üye Ortalaması	3,0
Çek Cumhuriyeti	1.4
Estonya	3.6
Güney Kıbrıs	2.8
Letonya	2.0
Litvanya	0.4
Macaristan	5.2
Malta	2.2
Polonya	1.9
Slovenya	7.5
Slovakya	3.3
Türkiye	32.2

Kaynak: European Commission (2003), *Towards An Enlarged European*

Union: Key Indicators on Member States and Candidate Countries, Luxembourg.

Çizelge 7'da yer alan veriler, yeni üyelerdeki enflasyon oranlarının AB'ne 1 Mayıs 2004'ten önce katılan ülkelerle karşılaştırıldığında yüksek olduğunu gözler önüne sermektedir.

¹¹ DİE (2004), Türkiye İstatistik Yıllığı 2004, DİE, Ankara, 291.

VI.) Sonuç ve Değerlendirme

AB, tarihindeki en kapsamlı genişlemeyi 1 Mayıs 2004'de gerçekleştirmiştir. Bu tarihte, genellikle bir veya üç ülkenin katılımıyla gerçekleşen daha önceki genişleme dalgalarından farklı olarak, ilk defa on ülkenin katıldığı bir genişleme dalgası yaşanmıştır.

Genişleme, AB'nin dünya nüfusu ve dünya üretimi içindeki payını artırarak ABD ve Japonya karşısında daha güçlü bir ekonomik blok olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yeni genişleme dalgası, bir taraftan AB ve dünya ekonomisi üzerinde çeşitli etkiler doğururken; diğer taraftan neredeyse yeni katılan ülkelerin toplam nüfusuna sahip olan Türkiye'nin tam üyeliği ile ilgili endişeleri de artırmaktadır.

Bu çalışmada yeni katılan ülkelerin AB'nde yol açtığı ekonomik değişimler incelenmiştir. Makalede bir taraftan genişleme sonucunda AB ekonomisinde ortaya çıkan yapısal dönüşümler analiz edilirken; diğer taraftan Türkiye'nin yeni üyeler karşısındaki görece gelişme düzeyi incelenmiştir.

Ekonomik göstergeler açısından yaptığımız analizler; genişlemenin ekonomik büyüme oranı bakımından AB ekonomisine bir dinamizm kazandırdığını ortaya koymakla birlikte; kişi başına gelir, işsizlik ve enflasyon göstergeleri bakımından AB'ni olumsuz yönde etkilediğini gözler önüne sermiştir.

Ekonomik göstergeler açısından Türkiye'nin yeni üyeler karşısındaki durumu incelendiğinde, 2001 yılındaki negatif büyüme oranı dışında, Türkiye'nin son yıllarda yeni üyeler ortalamasına göre daha yüksek bir büyüme hızına sahip olduğu gözlenmektedir. Ne var ki, Türkiye kişi başına gelir, istihdamın sektörel dağılımı ve enflasyon göstergeleri bakımından yeni üyeler ortalaması ile karşılaştırıldığında kötü bir performans sergilemektedir.

Yapmış olduğumuz karşılaştırmalar, genişlemenin büyüklük göstergeleri bakımından AB'nin dünya ekonomisindeki payını artırdığını, buna karşılık bazı göstergeler bakımından AB'ne ait ortalamaları aşağı çektiğini göstermektedir. Bu durumda, AB'nin aşağı çekilen göstergeler bakımından eski standartlara yeniden sahip olması, belki bir süre genişleme yerine derinleşme politikası izlemesi ile mümkün olabilecektir. Ayrıca, Türkiye ile ilgili analizlerimiz, Türkiye'nin bazı yeni AB üyeleri ile benzer değerlere sahip olduğunu, ancak yeni ve eski üyelere ait ortalama değerlerle karşılaştırıldığında AB'nden çok farklı bir yapıda bulunduğunu gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, AB'nin Türkiye'yi de kapsayan yeni bir genişleme dalgası içine girmesinin, Türkiye'nin AB standartlarından çok farklı bir durum sergilemesi nedeniyle, kısa vadede pek mümkün olamayacağını göstermektedir. Bununla beraber, Türkiye'nin AB ile müzakere sürecine yeni başladığı düşünülürse, müzakere süreci sonunda, Türkiye'nin sosyo-ekonomik verilerinin AB ortalamalarına yaklaşması beklenecektir.

KAYNAKÇA

- DİE (2004), **Türkiye İstatistik Yıllığı 2004**, DİE, Ankara.
- Dura, C., ve Atik, H. (2002), **Bilgi Toplumu, Bilgi Ekonomisi ve Türkiye**, Literatür Yayınevi, İstanbul.
- European Commission (2003), **Towards an Enlarged European Union:Key Indicators on Member States and Candidate Countries**, European Commission, Luxembourg.
- Eurostat (2005), “GDP Per Capita Varied by One to Five Across the EU 25 Member States”, <http://europa.eu.int/comm/eurostat/> (03.06.2005).
(<http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page>, 09.06.2005).
(<http://www.die.gov.tr>, 21.06.2005).
(http://www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000tablo1.xls, 27.06.2005).
- Martin P. And Rogers, C.A. (1995), **Expanding Membership of the European Union**, Cambridge University Pres, Cambridge.
- Praussello, F. (2003), “How Enlargement Will Change the EU Economy”, <http://www.unipv.it/cdepv/ause/index.php>, 10.05.2005.
- Roland, G. (2005), “After Enlargement: Institutional Achievements and Prospects in the New Member States”, D. Carsten, G.Vitor ve N. Gilles (der.), **The New EU Member States:Convergence and Stability**, European Central Bank, Frankfurt am Main, ss.36-58.
- Yazganarıkın, G. (2003), “The Economic Impact of the Fifth Enlargement on the CEECs and Turkey”, *Hazine Dergisi*, 16, ss.103-128.
- Zervoudaki, S. (2004), **EU Enlargement and the United States: Europe Whole and Free**, Delegation of the European Commission, Washington, D.C.